

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Queer sovereignties

Cultural practices of sexual citizenship in the Dutch Caribbean

Isenia, W.J.

Publication date

2022

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Isenia, W. J. (2022). *Queer sovereignties: Cultural practices of sexual citizenship in the Dutch Caribbean*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

SUMMARY

In this dissertation, *Queer Sovereignities: Cultural Practices of Sexual Citizenship in the Dutch Caribbean*, I seek to reinterpret the sexual citizenship of same-sex desiring and trans*⁸⁹³ people in the Dutch Caribbean through cultural practices, focusing mainly on Curaçao. Using an interdisciplinary approach that combines the qualitative methods of oral history and participant observation with a cultural analysis of archival documents, performances, photographs and erotic lexicons, I approach the cultural practices of same-sex desiring and trans* people through what I call ‘queer sovereignties’. The concept of queer sovereignties refers to the positions staked out by same-sex desiring and trans* people as they reimagine how to achieve collective autonomy in the non-independent Dutch Caribbean islands, and emphasises how these positions both disrupt and conform to hegemonic notions of sexuality, gender and nation. The concept of queer sovereignties defines the *straño* or queer postcolonial sovereignties of the Dutch Caribbean. It points to linguistic, cultural and strategic practices of same-sex desiring and trans* people.

I address sexual citizenship in the Dutch Caribbean to address the paucity of studies on sexuality in this (sub-)region within postcolonial studies and gender

⁸⁹³ In my thesis, unless otherwise stated, I use the term same-sex desiring to refer to people who do not readily fit into Western and contemporary understandings of LGBTQIA+ identities. Also, I use trans with an asterisk to refer to the term as an umbrella term that includes transgender women, transgender men, non-binary people and gender non-conforming people, among other.

and queer studies. Through combining and extending three strands of research - critical studies of citizenship, postcolonial theory of the Caribbean, and queer and trans* of color critique – I explore in the dissertation the reimagination of sexual citizenship by same-sex desiring and trans* subjects in the Dutch Caribbean through cultural practices. This dissertation contributes to intersectional thinking about sexuality by examining how sexual identities and practices are shaped by neocolonial relations with the Netherlands (the former coloniser) and how it intersects with class, race and gender. Drawing on a range of humanities and social science methodologies, I further demonstrate how cultural practises such as literature and performance can serve as emergent modes of sexual citizenship, and how non-sovereign countries can serve as sites for political theorising, not as polities marked by a deficit, but as sites from which we can rethink our notions of sovereignty.

The dissertation consists of two parts. Part 1 titled: Whose Queer Colonialism? (comprising Chapters 1 and 2) and Part 2 titled: Rethinking Sexual Citizenship (comprising Chapters 3, 4 and 5). Part 1 opens the dissertation historically, examining the place of sexuality in colonial rule and the colonisers' self-understanding, the legal exceptions between the Netherlands and Curaçao, and the cultural self-understanding compared to the representation by writers, authorities and medical practitioners. In Part 2, I deepened this historical analysis by studying practices, thus moving from the formation of subjectivity to citizenship as a practice where I examine theatre, cultural organisations and activist formations. Crucial in this shaping of sexual citizenship is the constant disruption, maintaining or rejecting the colonial past.

In Chapter 1 - '*Kambrada*, a travelogue, an ethnography and a novel, 1882-1923', I analyse the usage of the term *kambrada* in Papiamentu at the end of the nineteenth and early twentieth centuries in Curaçao. I can translate the term as *zami* in Caribbean English Creole and *mati* in Surinamese Sranan Tongo. Like *kambrada*, the Caribbean terms *zami* and *mati* can refer to a (non-sexual) female or male companion and female same-sex erotic relationships. I trace the emergence of the term *kambrada* in the Dutch colonial archive through the first three (known) sources that mention female same-sex relationships in the Dutch Caribbean and *kambrada* relationships in particular. These are the anthropological study *Curaçao en zijne bewoners* (Curaçao and Its Inhabitants, 1882) by Antoine T. Brusse, the travelogue *Naar de Antillen en Venezuela* (To the Antilles and Venezuela, 1904) by Henri van Kol and the novel *E No Por Casa* (She Cannot Marry, 1923) by Willem Kroon. I then turn to sociological studies from the 1970s that attempted to

explain early twentieth-century *kambrada* relations regarding the lack of physical men on the island as they sought work elsewhere. Finally, I end the chapter by comparing the terms *kambrada* and *kachapera*.

The three books by Brusse, Van Kol and Kroon differ in terms of language (Brusse's and Van Kol's books are in Dutch, Kroon's in Papiamentu), purpose and audience (a Dutch audience to introduce the islands, politics in the Netherlands and the civilising mission of the Afro-Curaçaoan population by the Roman Catholic Church respectively). However, they all show a rejection of *kambrada* relations by the author. Through a synchronous reading along the grain of these sources to understand the writer's context, and against the grain, considering what may not have been documented. Therefore, despite the opposing narratives of these male writers, it is also possible to recognise potential dimensions of these women. These women, for example, provide financially and materially for each other and practice sexuality (they are in a *kambrada* relationship or they maintain a *kambrada* relationship) and, following the three sources, do not identify themselves with sexual markers (they do not use 'I am a *kambrada*').

In Chapter 2 - 'The *Mariku*, vice squad, sports and medical anthropological research, 1911-1971', I look at the introduction of the age of consent on the island of Curaçao in 1918. As in the Netherlands, the age of consent was 21 for homosexual relationships and 16 for heterosexual relationships. When the law was introduced in the Netherlands in 1911, politicians assumed that boys (not necessarily girls) should be protected from adult persuasion and that homosexuality did not occur among young people. In the next section, I look at combating homosexuality through sport and show that the authorities in Curaçao, where they observed homosexuality among youth, needed a different approach. In the last section, I discuss the 1971 dissertation by Tjeerd de Reus on venereal diseases in Curaçao, in which a scholar mentions the term *mariku* for the first time in academic research.

Like *kambrada*, I examine the *mariku* within a normative archive in the racialised medical sociology. The *mariku* engages in sex work and is classified as someone from the lower social class, living a far from ideal life but operating in an impossible situation. Like *kambrada*, the *mariku* does not entirely fit into a Western LGBTQIA+ understanding of identity. A *mariku* is a gay man or a transgender woman and, as the chapter shows, it can sometimes mean both. This historical rendering of the *mariku* differs from contemporary usage that denotes *mariku* as a homosexual man or someone who is a fool, like to gossip (*mariku papiadó*).

In Chapter 3 – ‘Fridi Martina: Plays, speeches and interviews, 1978-2006’, I reimagine sexual citizenship through the cultural practises of the late theatre-maker Fridi Martina within the fragmented sovereignty of the Dutch Caribbean island of Curaçao. I argue that Martina’s cultural practices can offer a critical perspective on the emergence of Caribbean ‘queer’ politics in the Dutch kingdom in the 1980s. That is, a critique of heteronormativity and an intersectional analysis of sexuality, class, gender and race. I weave together, first, a critical analysis of interviews with her about the difference between same-sex relations and desire on Curaçao and in the Netherlands. Second, an oral interview I conducted with her former partner Margareth Adama (Madama). Third, I close read Martina’s performance *Siegu pa Kolo* (Papiamentu for Colour-blind, 1978), in which I connect cultural practices to broader social movements. I consider her practices within the particular political situation of Curaçao, which is neither independent nor officially a colony but a form of strategic and neo-colonial entanglement with the Netherlands, as the site where queer and postcolonial scholars can develop social transformations outside the idea of the nation-state. More importantly, how to trump mainstream North American and European approaches to race and sexuality in conceptualising freedom?

In Chapter 4 – ‘Sociedad Homosexual Antiyano (SHA) and Grupo Homofilia Antiyano (GHA): letters to the editor, DIY magazines and a play that did not happen, 1971-1984’, I discuss two homosexual activist groups *Sociedad Homosexual Antiyano Biba Larga Biba* (Society for Antillean Homosexuals Live and Let Live, SHA) and *Grupo Homofilia Antiyano* (Antillean Homophile group, GHA) in the 1970s and 80s operated in a predominantly Black and racialised postcolonial society shaped by anti-colonial student and women’s movements. The chapter analyses the discourses and socio-economic realities that created and constrained the conditions for these minority groups as unequal participants in a co-dependent relationship with the Netherlands, where the latter provide so-called European sexual freedom because of so-called Caribbean forms of discrimination. It is about the organisational and cultural practises that these groups employed, primarily through letters to the editor, to improve their unequal minority position. The critical question the chapter addresses is how the two groups - at one end of the Dutch imperial divide - positioned themselves vis-à-vis the intersection of European sexual politics and Dutch postcoloniality.

Although both groups were pioneering in this respect, they also had their controversial sides. For example, both groups had a contentious relationship with the *mariku*. With SHA, banning the *mariku* from their club, whom they considered

socially inappropriate, was a means of respectability politics to assert their success as equal members of society. The GHA, while sometimes sympathetic to the *marikunan*, could not incorporate them into their organisation. I conceive the queer sovereignty of these groups in the way they sometimes borrowed global terms (like homophile to avoid emphasising the sexual), used texts from Dutch gay magazines and claimed sexual citizenship in the postcolonial context of Curaçao.

In Chapter 5 – ‘Border making and the Dutch nation: a poem, a TV episode and plays, 1996-2019’, I analyse the poem *Man/girl* by Lysanne Charles (2019). This poem is about the experiences of Black queer citizens of the Dutch Caribbean. On the island where they were born, they are discriminated against because of their sexuality and in the Netherlands because of the colour of their skin. Next I discuss *Uit de Kast* (Out of the Closet, 2011). In this TV programme, Robert goes to Bonaire to come out to his family. His coming out does not go as easy as he imagined. Robert’s mother reacted hysterically and disapprovingly and wished he had not done it in front of the camera (and millions of viewers). His grandmother whispers in the background that everyone needs to talk about something else because many are homosexual on the island, but do not talk about it. This TV programme created a certain border making where there is the right way to practise sexuality in the Netherlands, which is the opposite of what is happening in the Dutch Caribbean. I further analyse this border making in two plays *Yupi, e ley a pasa, awor si nos por kasa, kiko tei pasa?*² (Hooray, the Law Has Passed, Now We Can Marry, What Will Happen?, 2010) by Boskwiri, and *Hulanda mi ta bai* (To Holland I Go, 2003) by Eligio Melfor. I conclude this chapter with a nuanced look at this border making in the play *Marival* (1996) by Felix de Rooy.

Marival criticises Antillean and Dutch society through Carnival, drag and pageantry. The word *Marival* is a neologism that links and contaminates the abomination of *mariku* with the celebration of Carnival. In this performance, Carnival in Curaçao is a temporary space in which the prevailing tropes are reproduced and offers possibilities for fluidity. The five characters poke fun at and critique the cisgender male macho and society’s expectations of gender performance, talk about race relations and come out of the closet. Although they talk a lot about sexuality, they also talk about their experiences as Black people in the Netherlands and their experiences with racism. This theatre performance also offers different interpretations of a *mariku*: *mariku* as a trans* woman, someone who identifies as a woman or takes female hormones. Sometimes the

characters also interpret the *mariku* as a gender performance, the inability to perform masculinity, an effeminate man or a drag queen.

Queer sovereignties are a way of positively framing non-sovereignty, not as a deficiency but as entanglement and interdependence. However, we should not romanticise this queer sovereignty. The challenge here is the unequal relationships in the Dutch Caribbean, where interdependence is not between equals and is also one-sided. Sovereignty does not mean complete independence, but a complex system of interdependencies.

SAMENVATTING

In de dissertatie *Excentrieke Soevereinen: Culturele Praktijken van Seksueel Burgerschap in de Nederlandse Cariben*, herinterpreteer ik het seksuele burgerschap van mensen die naar hetzelfde geslacht verlangen en transpersonen*⁸⁹⁴ in de Nederlandse Cariben door culturele praktijken, waarbij gefocust wordt op Curaçao. De culturele praktijken van deze personen worden achterhaald door een interdisciplinaire benadering, die kwalitatieve onderzoeksmethoden als orale geschiedenissen en participerende observaties combineert met een culturele analyse van archiefdocumenten, performances, foto's en erotische lexicons. Hierbij wordt het concept 'excentrieke soevereinen' gehanteerd, dat verwijst naar de posities die mensen die naar hetzelfde geslacht verlangen en transpersonen* innemen wanneer ze zich herbezinnen op hoe ze collectieve autonomie kunnen bereiken in de postkoloniale context van de niet-onafhankelijke Nederlandse Caribische eilanden. Het concept benadrukt hoe deze posities hegemoniale opvattingen over seksualiteit, gender en natie zowel verstoren als bevestigen. Verder definieert het de *straño* of excentrieke postkoloniale soevereinen van de Nederlandse Cariben. Het verwijst naar de linguïstische, culturele en strategische praktijken van mensen die naar hetzelfde geslacht verlangen of transpersonen*.

⁸⁹⁴ In mijn thesis gebruik ik, tenzij anders vermeld, de term mensen die naar hetzelfde geslacht verlangen om te verwijzen naar mensen die niet gemakkelijk passen in Westerse en hedendaagse opvattingen van LHBQTQA+ identiteiten. Ook gebruik ik trans met een asterisk om te verwijzen naar, onder andere, de term als een overkoepelende term die transgender vrouwen, transgender mannen, non-binaire personen en mensen die niet conformeren aan het gender die ze bij geboorte aangewezen kregen.

Ik onderzoek seksueel burgerschap in de Nederlandse Cariben om de schaarste aan studies over seksualiteit in deze (sub-)regio binnen postkoloniale studies en gender- en queerstudies te verhelpen. Door drie onderzoeklijnen te combineren en uit te breiden - kritische studies van burgerschap, postkoloniale theorieën van het Caribisch gebied, en queer en trans* of color critique – verken ik in het proefschrift de herinterpretatie van seksueel burgerschap door mensen die naar hetzelfde geslacht verlangen en transpersonen* in de Nederlandse Cariben door culturele praktijken. Daarnaast draagt het bij aan het intersectionele denken over seksualiteit door te onderzoeken hoe seksuele identiteiten en praktijken gevormd worden door neokoloniale relaties met Nederland (de voormalige kolonisator), en hoe het samenhangt met klasse, ras en gender. Er wordt gebruik gemaakt van een scala aan geesteswetenschappelijke en sociaalwetenschappelijke methodologieën om aan te tonen hoe culturele praktijken, zoals literatuur en performance, kunnen dienen als uitingen van seksueel burgerschap. Bovendien wordt vastgesteld hoe niet-soevereine landen kunnen optreden als plaatsen voor politieke theorievorming, niet als staten die door een tekort gekenmerkt worden, maar als plekken van waaruit het mogelijk is noties van soevereiniteit te heroverwegen.

Het proefschrift bestaat uit twee delen. Deel 1 is getiteld *Wiens Homokolonialisme?* (bestaande uit Hoofdstuk 1 en 2) en deel 2 is *Seksueel Burgerschap Heroverwegen* genoemd (bestaande uit Hoofdstuk 3, 4 en 5). Daarbij biedt deel 1 een historische inleiding over de plaats van seksualiteit onder koloniale heerschappij en in het zelfbegrip van de kolonisator, de juridische uitzonderingen tussen Nederland en Curaçao, en het culturele zelfbegrip in verhouding tot de representatie ervan door schrijvers, autoriteiten en medici. In deel 2 verdiep ik deze historische analyse door te kijken naar praktijken, waaronder theater, culturele organisaties en activistische organisaties, waardoor de stap wordt gezet van subjectiviteitsvormen naar burgerschap als een praktijk. Cruciaal in deze vormgeving van seksueel burgerschap is de voortdurende versterking, instandhouding of afwijzing van het koloniale verleden.

In Hoofdstuk 1 – ‘Kambrada, een reisverslag, een etnografie en een roman, 1882-1923’ – bespreek ik de term kambrada in het Papiamentu aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw in Curaçao. Deze term kan vertaald worden als *zami* in het Caribisch-Engels Creools en *mati* in het Surinaams of Sranantongo. Net als kambrada kunnen de Caribische termen *zami* en *mati* verwijzen naar een (niet-seksuele) vrouwelijke of mannelijke metgezel en naar vrouwelijke erotische relaties van hetzelfde geslacht. Het gebruik van de term

kambrada wordt getraceerd in het Nederlandse koloniale archief door de eerste drie (bekende) bronnen die melding maken van vrouwelijke relaties van hetzelfde geslacht in de Nederlandse Cariben en kambradarelaties in het bijzonder. Dit zijn de antropologische studie Curaçao en zijne bewoners (1882) van Antoine T. Brusse, het reisverslag Naar de Antillen en Venezuela (1904) van Henri van Kol en de roman *E.No Por Casa* (Ze kan niet trouwen, 1923) van Willem Kroon. Vervolgens wordt ingegaan op sociologische studies vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw die de kambradarelaties aan het begin van de twintigste eeuw probeerden te verklaren met het gebrek aan fysieke mannen op het eiland, omdat ze ergens anders werk zochten. Het hoofdstuk eindigt met een vergelijking tussen de termen kambrada en kachapera.

De drie boeken van Brusse, Van Kol en Kroon verschillen als het gaat om taal, doel en publiek. Brusse en Van Kol schreven namelijk in het Nederlands en Kroon in het Papiamentu. Verder waren de boeken respectievelijk gericht op een Nederlands publiek om een algemeen beeld te geven van de eilanden, de politiek in Nederland of de beschavingsmissie van de Afro-Curaçaose bevolking door de Rooms-katholieke Kerk. Toch geven alle drie de werken blijk van een afwijzing van kambradarelaties. Deze bronnen worden in het proefschrift echter synchroon gelezen, wat wil zeggen: met de nerf mee, om de context van de schrijver te begrijpen, en tegen de nerf in, door te overwegen wat misschien niet is gedocumenteerd. Ondanks de negatieve verslagen van de mannelijke schrijvers blijkt het mogelijk om potentiële dimensies van de vrouwen te ontdekken. Deze vrouwen zorgen bijvoorbeeld financieel en materieel voor elkaar en beoefenen seksualiteit (ze hebben een kambradarelatie of onderhouden een kambradarelatie) en identificeren zich, volgens de drie bronnen, niet met seksuele markers (ze gebruiken niet ‘ik ben een kambrada’).

In Hoofdstuk 2 – ‘De Mariku, zedenpolitie, sport en medisch antropologisch onderzoek, 1911-1971’ – bespreek ik de invoering van de seksuele meerderjarigheid op het eiland Curaçao in 1918. Net als in Nederland gold 21 jaar als minimumleeftijd voor homoseksuele relaties en 16 jaar voor heteroseksuele relaties. Toen de wet in 1911 in Nederland werd ingevoerd, ging politici ervan uit dat jongens (en niet noodzakelijkerwijs meisjes) beschermd moesten worden tegen verleiding door volwassenen en dat homoseksualiteit niet voorkwam onder jongeren. Hierna heb ik de bestrijding van homoseksualiteit door sport onder de loep genomen. Daarbij wordt besproken dat een andere aanpak nodig was op Curaçao, waar de autoriteiten homoseksualiteit onder jongeren vaststelden. Ten slotte volgt een analyse van Tjeerd de Reus’ dissertatie uit 1971

over geslachtsziekten op Curaçao, die voor het eerst in een wetenschappelijk onderzoek het woord *mariku* noemt.

Net als de *kambrada* onderzoek ik de *mariku* binnen een normatief archief in de geracialiseerde medische sociologie. De *mariku* is actief als sekswerker en wordt geclassificeerd als iemand uit de lagere sociale klasse, die een leven leidt dat verre van ideaal is, maar zich in een onmogelijke situatie bevindt. Net als de *kambrada* past de *mariku* niet in een Westerse LGBTQIA+-opvatting van identiteit. Een *mariku* is namelijk een homoseksuele man of een transgender vrouw, en zoals in het hoofdstuk blijkt, kan de term soms naar beide definities tegelijkertijd verwijzen. Deze historische aanduiding van de *mariku* verschilt van het hedendaagse gebruik waarin de *mariku* wordt gebruikt om een homoseksuele man aan te duiden of iemand die een dwaas is en graag roddelt (*mariku papiadó*).

In Hoofdstuk 3 – ‘Fridi Martina: toneelstukken, toespraken en interviews, 1978-2006’ – heroverweeg ik seksueel burgerschap als een reeks praktijken van de overleden theatermaker Fridi Martina binnen de gefragmenteerde soevereiniteit van het Nederlands-Caribische eiland Curaçao. Hierbij wordt betoogd dat Martina’s culturele praktijken een kritisch perspectief kunnen bieden op de opkomst van Caribische excentrieke politiek in het Nederlandse Koninkrijk in de jaren tachtig. Dit betreft een kritiek op heteronormativiteit en een intersectionele analyse van seksualiteit, klasse, gender en ras. Ten eerste wordt een kritische analyse toegepast op interviews met haar over het verschil tussen relaties en verlangens tussen mensen van hetzelfde geslacht op Curaçao en in Nederland. Ten tweede wordt een interview besproken dat is afgenomen met haar voormalige partner Margareth Adama (Madama). Ten derde volgt een close reading van Martina’s performance *Siegu pa Kolo* (Papiamentu voor Kleurenblind, 1978), waarin culturele praktijken verbonden worden met bredere sociale bewegingen. Ik beschouw haar praktijken binnen de bijzondere politieke situatie van Curaçao dat noch onafhankelijk nog officieel een kolonie is, maar een vorm van strategische en neokoloniale verstrengeling met Nederland. Het eiland wordt beschouwd als de plek waar queer- en postkoloniale wetenschappers sociale transformaties kunnen ontwikkelen buiten het idee van de natiestaat om. Belangrijker nog is de vraag hoe de gevestigde Noord-Amerikaanse en Europese benaderingen van ras en seksualiteit kunnen worden overtroefd bij het conceptualiseren van vrijheid.

In Hoofdstuk 4 – ‘Sociedad Homosexual Antiyano (SHA) en Grupo Homofilia Antiyano (GHA): brieven aan de redactie, doe-het-zelf-bladen en een toneelstuk dat niet doorging, 1971-1984’ – bespreek ik twee activistische groepen op het gebied van homoseksualiteit: Sociedad Homosexual Antiyano Biba Larga

Biba (Vereniging voor Antilliaanse Homoseksuelen Leef en Laat Leven, SHA) en Grupo Homofilia Antiyano (Antilliaanse Homofiele groep, GHA). Deze groepen opereerden in de jaren zeventig en tachtig in een overwegend zwarte en geracialiseerde postkoloniale samenleving, die gevormd werd door antikoloniale studenten- en vrouwenbewegingen. Het hoofdstuk analyseert de discoursen en de sociaal-economische realiteiten die de voorwaarden creëerden en beperkten voor de vorming van deze minderheidsgroepen als ongelijke deelnemers in een mede-afhankelijke relatie met Nederland, waar de laatste zogenaamde Europese seksuele vrijheid biedt vanwege zogenaamde Caribische vormen van discriminatie. Het gaat daarbij om de organisatorische en culturele praktijken die deze groepen hebben aangewend, voornamelijk in de vorm van brieven aan de redacties, om hun ongelijke minderheidspositie te verbeteren. De belangrijkste vraag die in dit hoofdstuk aan de orde komt, is hoe de twee groepen - die zich aan de ene kant van de Nederlandse imperiale scheidslijn bevinden - zichzelf positioneerden ten opzichte van het snijvlak van Europese seksuele politiek en Nederlandse postkolonialiteit.

Hoewel beide groepen in dit opzicht baanbrekend waren, hadden ze ook hun controversiële kanten. Zo hadden beide groepen een omstreden relatie met de mariku. De SHA verbood bijvoorbeeld marikunan in hun club, die ze als sociaal onaangepast beschouwden. Dit was een middel van respectabiliteitspolitiek om hun succes als gelijkwaardige leden van de maatschappij te doen gelden. De GHA stond daarentegen soms welwillend tegenover de marikunan, maar slaagde er niet in hen in hun organisatie op te nemen. De queer soevereiniteit van deze groepen uit zich in de manier waarop ze globale termen leenden (zoals homofiel om de nadruk op het seksuele te vermijden), teksten uit Nederlandse homotijdschriften gebruikten en tegelijkertijd seksueel burgerschap opeisten in de postkoloniale context van Curaçao.

In Hoofdstuk 5 – ‘Grensvorming en de Nederlandse natie: een gedicht, een tv-aflevering en toneelstukken, 1996-2019’ – analyseer ik het gedicht *Man/girl* van Lysanne Charles (2019). Dit gedicht gaat over de ervaringen van zwarte, queer inwoners van de Nederlandse Cariben. Op hun geboorte-eiland worden ze gediscrimineerd vanwege hun seksualiteit en in Nederland vanwege hun huidskleur. Daarna komt de tv-serie *Uit de Kast* uit 2011 aan bod. In deze serie reist Robert naar Bonaire om voor zijn familie uit de kast te komen. Zijn coming-out blijkt niet zo eenvoudig. Robert zijn moeder reageert hysterisch en afkeurend, hopen dat hij het niet voor de camera (en miljoenen kijkers) had gedaan. Bovendien fluistert zijn oma op de achtergrond dat iedereen over iets anders

moet praten, omdat er velen zijn die homoseksueel zijn op het eiland, maar er niet over praten. Dit tv-programma heeft een bepaalde grensvorming gecreëerd, waarbij er in Nederland wordt uitgegaan van de juiste manier om seksualiteit te beoefenen, wat het tegenovergestelde is van wat er in Caribisch Nederland gebeurt. Deze grensvorming wordt verder geanalyseerd aan de hand van twee toneelstukken: *Yupi, e ley a pasa, awor si nos por kasa, kiko tei pasa?* (Hoera, de wet is aangenomen, nu kunnen we trouwen, wat zal er gebeuren?, 2010) van Boskwiri, en *Hulanda mi ta bai* (Naar Nederland ga ik, 2003) van Eligio Melfor. Ik sluit het hoofdstuk af met de genuanceerde blik op deze grensvorming die blijkt uit het toneelstuk *Marival* (1996) van Felix de Rooy.

Marival bekritiseert de Antilliaanse en Nederlandse samenleving door middel van carnaval, travestie en een missverkiezing. Het woord *Marival* is een neologisme dat de belediging van de term *mariku* verbindt aan de viering van carnaval. In de voorstelling is carnaval op Curaçao een tijdelijke ruimte, waarin de heersende clichés worden gereproduceerd, wat mogelijkheden biedt voor vloeibaarheid. De vijf personages drijven de spot met en bekritisieren de cisgender mannelijke macho en de maatschappelijke verwachtingen van genderperformance, praten over rassenverhoudingen en komen uit de kast. Hoewel ze veel over seksualiteit praten, bespreken ze ook hun ervaringen als zwarte mensen in Nederland en hun ervaringen met racisme. Deze theatervoorstelling bevat bovendien verschillende interpretaties van de *mariku*: de *mariku* als transvrouw, iemand die zich als vrouw identificeert of vrouwelijke hormonen slikt. Soms wordt de *mariku* ook geïnterpreteerd als een genderperformance, het onvermogen om mannelijkheid te performen, een verwijfde man of een drag queen.

Excentrieke soevereinen zijn een manier om niet-sovereiniteit positief te waarderen, niet als een gebrek, maar als verstrengeling en onderlinge afhankelijkheid. We moeten deze queer soevereiniteit echter niet romantiseren. De uitdaging hierbij ligt in de ongelijke verhoudingen in de Nederlandse Cariben, waar de onderlinge afhankelijkheid bijvoorbeeld niet betrekking heeft op gelijken en deze eenzijdig is. Soevereiniteit betekent dan ook niet noodzakelijk volledige onafhankelijkheid, maar een complex systeem van onderlinge afhankelijkheden.

RESÚMEN

Den e disertashon aki, Soberanianan ‘Queer’: Práktikanan Kultural di Siudadania Séual den Karibe Hulandes, mi ta purba reinterpretá e siudadania seksual di personanan interesá den personanan di e mesun sekso i trans*⁸⁹⁵ den Karibe Hulandes, pa medio di práktikanan kultural, enfokando prinsipalmente riba Kòrsou.

Usando un aserkamentu interdisiplinario ku ta kombiná métodoan kualitativo di historia oral i opservashon partisipativo ku un análisis kultural di dokumento di archivo, presentashonnan, potrèt, léksikonan erótiko, mi ta aserka práktikanan kultural di personanan interesá den personanan di e mesun sekso i trans*, mediante loke mi ta yama ‘soberanianan queer’. E konsepto soberanianan ‘queer’ ta referí na e posishon tumá pa personanan interesá den personanan di e mesun sekso i trans*, pa reimaginá kon pa logra outonomia kolektivo den e islanan no independiente di Karibe Hulandes. I ta enfatisá kon e posishonnan aki ta kibra ku pero alabes konfirmá noshonnan hegemoniko di seksualidat, género i nashon. E konsepto soberanianan ‘queer’, ta definí e *straño* di soberanianan poskolonial di Karibe Hulandes. E ta referí na práktikanan linguístiko, kultural i stratégiko di personanan interesá den personanan di e mesun sekso i trans*.

⁸⁹⁵ Den mi tésis mi ta usa, a ménos ku indiká algu otro, e término di hendenan ku ta anhelá hendenan di e mesun sekso pa referí na personanan ku no ta pas fásil den e puntanan di bista Oksidental i aktual di e identidatnan LGBTQIA+. Tambe mi ta usa e término trans ku un ‘asterisk’ (*), pa referí na, entre otro, e término komo un término general ku ta enserá muhénan transgénero, hòmbernan transgénero, personanan no-binario i personanan ku no ta konformá nan mes na e género ku a duna nan na nasementu.

Mi ta investigá soberania seksual den Karibe Hulandes pa yuda remediá e skarsedat di estudionan tokante seksualidat den e (sup)region aki, denter di estudionan poskolonial i estudionan di género i ‘queer’. Dor di kombiná i ehersé tres liña di investigashon – estudio krítiko di siudadania, teoria poskolonial di Karibe, i kritiká tokante personanan di koló ‘queer’ i trans* – mi ta eksplorá den e disertashon aki, e reimagingashon di siudadania seksual di personanan interesá den personanan di e mesun sekso i trans* den Karibe Hulandes, pa medio di práktikanan kultural. E disertashon aki ta kontribuí na un forma di pensa interseksional tokante seksualidat, dor di studia kon relashonnan neokolonial ku Hulanda (anteriormente e kolonisadó) ta forma identidatnan seksual i práktikanan, i kon esakinan ta relatá na klase sosial, rasa i género. Por lo demas, mi ta demostrá, hasiendo uso di un skala di metodologia di kultura humano i sosial, kon práktikanan manera literatura i teater por sirbi komo maneranan emergente di siudadania seksual i kon paisnan no independiente, por sirbi komo lugánan pa formashon di teoria polítiko; no komo estadonan ku ta ser karakterisá pa un défisit pero komo lugánan for di kua ta posibel pa rekonsiderá nos noshonnan di soberania.

E disertashon ta konsistí di dos parti. E promé parti ta titulá: *Ken Su Homokolonialismo?* (Kapítulo 1 i 2) i e di dos parti ta titulá *Rekonsiderando Soberania Seksual* (Kapítulo 3, 4 i 5). E promé parti ta un introdukshon históriko, ku ta eksaminá e ròl di seksualidat durante periodo kolonial, i e outo konosementu di e kolonisadó, e eksepshonnan legal entre Hulanda i Kòrsou i e outo konosementu kultural kompará ku e representashon di esaki pa eskritornan, outoridatnan i médikonan.

Den e di dos parti, mi ta profundisá e análisis históriko aki dor di studia práktikanan, manera teatro, organisashonnan kultural, i formashonnan aktivista, i asina dal e stap for di forman di suphetividat pa siudadania komo práktika. Loke ta krusial den e formulashon di siudadania seksual ta e interupshon, mantenshon òf rechaso konstante di e pasado kolonial.

Den kapítulo 1 – ‘*Kambrada, un relato di biahe, un etnografia i un novela, 1882 -1923*’, mi ta analisá e uso di e palabra kambrada den Papiamentu na final di siglo diesnuebe i kuminsamentu di siglo 20 na Kòrsou. Por tradusí e término manera *zami* den creole karibense ingles i *mati* na sranantongo surnameo. Meskos ku kambrada, e términonan *zami* i *mati* por referí na un kompañero (no seksual) femenino òf maskulino i na relashon erótiko di mesun sekso entre hende muhé. Mi ta ubiká e uso di e término kambrada den e archivo kolonial, via di e tres promé fuentenan (konosí) ku ta menshoná relashonnan seksual entre hende

muhé den Karibe Hulandes i relashonnan di kambrada en partikular. Esakinan ta, e estudio antropológiko *Curaçao en zijne bewoners* (Kòrsou i su habitantenan, 1882), skibí pa Antoine T. Brusse, E relato di biahe *Naar de Antillen en Venezuela* (Bayendo Antia i Venezuela, 1904), skibí pa Henri van Kol i e novela *E No Por Casa* (1923), skibí pa Willem Kroon.

Seguidamente ta elaborá riba estudionan sosiológiko di for di añanan shetenta di siglo binti, ku a purba analisá e relashonnan di kambrada na kuminsamentu di siglo binti, ku ousensia fisiko di hende hòmer rib'e isla, komo ku nan a bai buska trabou na otro pais. E kapítulo ta finalisá ku un komparashon entre kambrada i kachapera.

E tres bukinan di Brusse, Van Kol i Kroon ta diferente pa loke ta trata idioma (Brusse i Van Kol a skibi na hulandes i Kroon na papiamentu), meta i públiko (e bukinan ta dirigí riba un públiko hulandes pa respektivamente duna un bista general di e islanan Karibense hulandes, polítika di Hulanda òf e mishon di Misa Romano Katóliko pa konvertí e grupo afro kurasoleño). Sinembargo tur tres buki ta muestra un rechazo pa relashonnan di kambrada. Den e disertashon aki, e fuentenan aki, ta ser lesá di manera sinkrónico, o sea na dos manera: segun loke e eskritor a skibi, p'asina komprondé su konteksto i konsiderando loke porta no a ser dokumentá.

No opstante di e relatonan negativo di e eskritornan maskulino ariba nombra, ta parse ku tin espasio pa deskubrí dimenshonnan potensial di e hendenan muhé aki. E muhénan aki ta sòru pa otro p.e. finansieramente, di manera material, ta práktika seksualidat (nan tin un relashon di kambrada òf ta mantené un relashon di kambrada) i ta no ta identifiká nan mes ku sierto etikèt ("mi ta un kambrada"), segun e tres eskritornan.

Den Kapítulo 2 – 'E mariku, polis di moral públiko, deporte, investigashon médiko antropológiko, 1911 – 1971' – mi ta elaborá riba introdukshon di e mayoría di edat seksual riba isla di Kòrsou na 1918. Meskos ku na Hulanda, e edat mínimo pa relashonnan homoseksual tabata 21 aña i pa relashonnan hetero, 16 aña. Na momentu ku a introdusí e lei ei na Hulanda, polítikonan a sali fo'i dje punto di bista ku mester a protehá muchanan hòmer (i no nesesariamente muchanan muhé), kontra sedukshon di adultonan i ku homoseksualidat no tabata eksistí bou di hóbennan. Seguidamente mi ta pone atenshon na e lucha kontra homoseksualidat mediante deporte. I tambe e nesesidat di un otro tipo di aserkamentu na Kòrsou dor ku a detektá homoseksualidat bou di hóbennan. Finalmente mi ta analisá e disertashon di Tjeerd de Reus tokante malesanan

venérikò na Kòrsou, di 1971, den kua ta usa e término ‘mariku’ pa promé biaha den un investigashon sientífiko.

Meskos ku ta e kaso ku kambrada, mi ta investigá e ‘mariku’ denter di un archivo normativo den sosiologia médiko kategorisá pa rasa. E ‘mariku’ ta aktivo komo trahadó seksual i ta ser klasifiká komo un hende prosedente di klase sosial mas abou, ku ta hiba un bida leu for di ideal pero ku ta den un situashon sin salida. Meskos ku te kaso ku kambrada, e mariku no ta pas den un interpretashon di identidat LGBTQIA+ oksidental. Es desir, un mariku ta un hòmer homoseksual òf un muhé transgénero i manera ta bini dilanti den e kapitùlo, tin ora e definishon por referí na tur dos e kategorianan ei pareu. E definishon históriko aki di e mariku ta diferensia for di e uso aktual di e término aki, ku awendia ta referí na un hòmer homoseksual òf hende ku ta gusta hasi redu (mariku papiadó).

Den Kapitùlo 3 – ‘Fridi Martina: Obranan di teatro, spich i entrevistanan, 1978 – 2006’ – mi ta rekonsiderá siudadania seksual komo un seri di práktika di e fayesido aktris i direktor di teatro Fridi Martina, denter di e soberania fragmentá di e isla Karibense Hulandes, Kòrsou. Mi ta demostrá ku Martina su práktikanan kultural por brinda un perspektiva kritiko riba entrada di polítika ekséntriko karibense den Reino Hulandes, den añanan ochenta. Ta trata di un krítika riba normativa heteroseksual i un análisis interseksional di seksualidat, klase sosial, género i rasa. Na promé lugá, mi ta apliká un análisis kritiko riba entrevistanan ku Fridi Martina tokante e diferensia entre relashon i deseo entre personanan di e mesun sekso na Kòrsou i na Hulanda. Na di dos lugá, mi ta elaborá riba un entrevista hasi ku e pareha di Fridi Martina, señora Margareth Adama (Madama).

Na di tres lugá ta sigui un ‘close reading’ di Martina su presentashon titulá *Siegu pa koló* (1978), den kua práktikanan kultural ta ser konektá ku movementunan sosial den kuadro mas amplio. Mi ta konsiderá su práktikanan denter di e situashon polítiko partikular di Kòrsou, ku no ta ni independiente ni ofisialmente un kolonia, sino un den un sorto di entrelase stratégiko i neokolonial ku Hulanda. Ta konsiderá e isla komo un lugá kaminda sientífikonan ‘queer’ i poskolonial por desaroyá transformashonnan sosial, los for di e idea di nashon. Mas importante ainda ta e pregunta, di kon e aserkamentu konvenshonal nort amerikano o oropeo di rasa, i seksualidat por ser superá na momentu ku ta bai konseptualisá libertat.

Den Kapitùlo 4 - ‘Sociedad Homosexual Antiyano (SHA) i Grupo Homofilia Antiyano (GHA): kartanan pa redakshon, revistanan ‘doe-het-zelf’ i un obra di

teatro ku no a sigui, 1971-1984' – mi ta elaborá riba dos grupo aktivista riba tereno di homoseksualidat: Sociedad Homosexual Antiyano Biba Laga Biba (SHA) i Grupo Homofilia Antiyano (GHA). E gruponan aki, formá denter movementunan di studiantenan pro hende muhé i antikolonial, tabata aktivo den añanan shetenta i ochenta, denter di un sosiedat poskolonial, rasial i predominantemente di koló.

E kapítulo ta analisá e interkambionan i realidatnan sosial ekonómiko ku a krea i limitá kondishonnan pa formashon di e gruponan di minoria aki, komo partisipantenan desigual den un relashon di dependensia mutuo, ku Hulanda, kaminda e lastu aki ta brinda un supuesto libertat seksual oropeo, kompará ku di formanan di diskriminashon Karibense. Ta trata di e práktikanan organisatorio i kultural ku e gruponan aki a krea, prinsipalmente den forma di kartanan pa redakshon, pa drecha nan posishon di minoria. E pregunta mas importante den e kapítulo aki ta, kon e dos gruponan aki - ku ta na un banda di e liña di divishon imperial hulandes - a posishoná nan mes pa loke ta trata e intersekshon entre polítika seksual oropeo i poskolonialismo Hulandes.

Maske ku den e sentido aki, tur dos grupo tabata pionero, nan tabatin tambe nan partinan kontroversial. Tur dos tabatin un relashon kuestionabel ku e mariku. E grupo SHA, por ehèmpel, tabata prohibí entrada na marikunan, ku nan tabata konsiderá personanan sosialmente inadekuá, den nan klup. Pa nan tabata un manera pa gana rèspèt i mustra nan éksito komo miembronan igual den sosiedat. E grupo GHA n'e otro banda tin ora tabata mas habri pe grupo di mariku pero no a logra hasi nan parti di e organisashon. E soberania 'queer' di e gruponan aki ta manifestá su mes den e manera ku nan tabata fia términonan global (manera homofil pa kita e énfasis for di e parti seksual), usa tekstonan di revistanan homo na hulandes i n'e mesun momentu eksigí siudadania seksual den e konteksto poskolonial di Kòrsou.

Den kapítulo 5 – 'Deliniamentu i e nashon Hulandes: un poema, un presentashon di televishon i obranan di teatro, 1996-2019' – mi ta analisá e poema *Man/girl* di Lysanne Charles (2019). E poema aki ta trata e eksperensianan di habitantenan 'queer' di koló di Karibe hulandes. Na nan pais natal nan ta ser diskriminá pa nan seksualidat i na Hulanda pa nan koló.

Despues ta trata e seri di televishon 'Uit de kast'. Den e seri aki, Robert ta biaha bai Boneiru pa konta su famia ku e ta 'gay'. Esaki ta resultá di no ta asina fásil. Su mama ta reakshoná di forma históriko i desaprobando i lamentando ku Robert a hasi esaki dilanti kámara (o sea dilanti tantu mion di hende). Fuera di esei, e wela ta flùister den 'background', pa papia ofer otro kos paso ta masha

homoseksual tin na Boneiru pero gewon no ta papia di esei. E programa aki a krea un sierto deliniamentu, entre e punto di salida hulandes pa loke ta trata e manera korekto di biba bo seksualidat i e punto di salida den Karibe Hulandes ku ta totalmente kontrali. E deliniamentu aki ta ser analisá pa medio di dos obra di teatro: *Yupi, e ley a pasa, awor si nos por kasa, kiko tei pasa?* (2010) di Boskwiri i *Hulanda mi ta bai* (2003) di Eligio Melfor. I mi ta finalisá e kapitulo ku punto di bista nuansá riba e formashon di deliniamentu aki, ku ta bin dilanti den e obra di teatro *Marival* (1996) di Felix de Rooy.

Marival ta kritiká e sosiedat antiano i hulandes pa medio di karnaval, travestí i sertámen di reina (miss). E palabra *marival* ta un neologismo ku ta konektá e insulto di e término mariku ku e selebrashon di karnaval. Den e obra, karnaval di Kòrsou ta un espasio temporal den kua e klichenan dominante ta ser reproducí loke ta generá posibilidatnan pa fluidez. E sinku personahenan ta hasi mofa di i kítika e macho maskulino sísghenero i e espektativanan di sosiedat pa ku komportashon di género, papia ofer di e relashonnan rasial i sali fo'i kashi ('coming out'). Los di papia bastante ofer di seksualidat, nan ta papia tambe di nan eksperensia komo hende di kolo na Hulanda i rasismo. E obra di teatro ta brinda banda di esei diferente interpretashon di e mariku: e mariku komo muhé trans, un persona ku ta identifiká su mes komo muhé òf ku ta guli hormona femenino. Tin ora mariku ta ser interpretá tambe komo un 'performance' di género, e desabilidat pa aktua maskulino, un hònber afeminá òf e 'drag queen'.

Soberanianan ekséntriko ta un manera pa balorá no-soberanianan positivamente. No komo un fayó sino komo un entrelase i interdependensia resíproko. Sinembargo, nos no mester romantisá e soberania 'queer' aki. E reto ta sinta den e relashonnan desigual den Karibe hulandes, kaminda por ehèmpel e interdependensia, no ta regardá partidonan ku ta igual na otro, sino ta mas di un banda.

